

**КОНФЕДЕРАЦИЯ НА НЕЗАВИСИМИТЕ СИНДИКАТИ
В БЪЛГАРИЯ**

**ПОСЛЕДНИТЕ ПРОМЕНИ
В КОДЕКСА ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ**

(ЗИД НА КСО ДВ. БР. 61/11.8.2015 Г.)

СОФИЯ • 2015

Последните промени в Кодекса за социално осигуряване

(ЗИД на КСО ДВ. бр. 61/11.8.2015 г.)

Предприетите законодателни мерки, реализирани чрез Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (ДВ. бр. 61/11.8.2015 г.), са насочени към усъвършенстване на пенсионния модел като се залагат краткосрочни и дългосрочни механизми за стабилизиране на финансовата устойчивост на пенсионната система и политики за подобряване адекватността на размерите на пенсиите.

Промените могат да се обособят в няколко основни групи:

- промени на входа на осигурителната система, които въвеждат изменения в обхвата на осигуряването, размера на осигурителните вноски за старост и смърт, зачитането на осигурителен стаж;
- промени в условията за достъп до пенсии – като увеличаване и изравняване на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените, покачване на осигурителния стаж, въвеждане на възраст за пенсиониране на служителите в сектор „Сигурност и Отбрана“ и балерини, балетисти и танцьори в културни заведения;
- усъвършенстване на втория стълб на пенсионната система.

Голяма част от измененията и допълненията влизат в сила от 1 януари 2016 г., а други от 15 август 2015 г. (като възможността за избор за пренасочване на пенсионното осигуряване от работници и служителите от втория към първия стълб).

В изложението на разяснителния материал, ще представим измененията и допълненията в Кодекса, които имат пряко значение за работниците и служителите и осъществяването на техните социалноосигурителни права и задължения.

I. Изменения и допълнения свързани с осигуряването (пенсионно осигуряване, обхват на осигуряване, размер на осигурителни вноски, осигурителен стаж):

В Кодекса за социално осигуряване се въвеждат промени на входа на социалноосигурителната система, с които се цели нарастване на приходите и намаляване на недостига на средства при финансирането на пенсиите, обект на държавното обществено осигуряване.

1. В обхвата на осигурителните фондове от 1 януари 2016 г. се добавя фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ (за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт), който е еквивалент на фонд „Пенсии“, но ще функционира единствено за работещите в сектор „Отбрана и Сигурност“. Средствата по Фонда се разходват само за изплащане на пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване и добавките към тях, както и за осъвременяване на посочените пенсии за работещите в сектор „Отбрана и Сигурност“:

- за лицата, родени преди 1 януари 1960 г., размерът на осигурителната вноска е –

40,8 на сто;

· за лицата, родени след 31 декември 1959 г., размерът на осигурителната вноска е – 35,8 на сто;

2. „Учителски пенсионен фонд“. Поради специфичния характер на длъжността на учителите, те придобиват право на пенсия при по-облекчени условия – по-ниска възраст и по-малко осигурителен стаж (право на ранно пенсиониране). В тази връзка е създаден и Учителски пенсионен фонд през 1997 г., чиято нормативна уредба по-късно се урежда в Предходните и заключителни разпоредби на Кодекса за социално осигуряване (§5 КСО). Във Фонда се превеждат осигурителни вноски за работещите на учителска длъжност, а натрупаните средства се изразходват за изплащане на срочни пенсии за ранно пенсиониране и добавките към пенсиите на учителите.

От 1 януари 2016 г. „Учителският пенсионен фонд“ трайно се вписва в основните разпоредби на Кодекса за социално осигуряване.

Годишният му бюджет се приема със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (като приложение към него) и не се включва в консолидирания бюджет на ДОО.

· Размерът на осигурителната вноска в Учителски пенсионен фонд (осигуряване за старост) е – 4,3 на сто и е изцяло за сметка на работодателя;

3. В обхвата на задължително осигурените работници и служители за всички социалноосигурителни рискове се добавят и „резервистите на активна служба по Закона за резерва на въоръжените сили на Република България“ (чл. 4, ал. 1, т. 4).

4. С цел нарастване на приходите в осигурителната система и повишаване адекватността на размера на пенсиите, с промените в КСО се заложи повишаване на осигурителната вноска за старост с по 1 процентен пункт през 2017 и 2018 г.

· За родените преди 1 януари 1960 г. осигурителната вноска е в размер на 17,8 на сто за 2016 г., за 2017 г. – 18,8 на сто, а за 2018 г. – 19,8 на сто;

· За родените след 31 декември 1959 г. осигурителната вноска е в размер на 12,8 на сто за 2016 г., за 2017 г. – 13,8 на сто, а за 2018 г. – 14,8 на сто;

5. Работниците и служителите, родени след 31 декември 1959 г. подлежат на задължително осигуряване в Универсален пенсионен фонд. Осигуряването в Универсален пенсионен фонд дава право на пожизнена пенсия, която се изплаща допълнително към пенсията за осигурителен стаж и възраст. Вноските във Фонда се превеждат ежемесечно по лична сметка на работника/служителя, наречена индивидуална партида. Осигурителната вноска е в размер на 5% от осигурителния доход и се разпределя в съотношение 2,8% за сметка на работодателя и 2,2% за сметка работника.

С измененията на КСО, осигурителната вноска в **Универсален пенсионен фонд** се запазва на 5 на сто. Отпадна предвиденото увеличение през 2017 г. с 2 на сто. Причините за отпадането на това увеличение се обуславят с предвиденото покачване на осигурителната вноска за риска „старост и смърт“ във фонд Пенсии на ДОО с общо 2%.

6. Промени се въвеждат и за **периодите, които се зачитат за осигурителен стаж (чл. 9):**

- За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и времето, през което са полагани грижи за лица с трайно намалена работоспособност над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от помощ, от техния съпруг (съпруга), родител (осиновител) **или един от родителите на майката или бащата на лицето с увреждане** (чл. 9, ал. 6), при условие че за това време не са били осигурени или не са получавали пенсия. До този момент това се отнасяше само за родител (осиновител) или съпруг/а.

- От 1 януари 2016 г. отпада зачитането на 4 години осигурителен стаж за 5 години стаж при пенсиониране, когато работник/служител е работил по трудов договор на пълно работно време и същевременно е полагал допълнителен труд, както по трудово правоотношение, така и като упражняващ свободна професия, едноличен търговец и др. С тази промяна, работещите и осигуряващите се на повече от едно основание няма да претърпят негативи при придобиване право на пенсия, тъй като сумите, върху които са внесени осигурителните вноски, се вземат предвид при определяне на осигурителния доход на лицето, съответно при определяне размера на пенсията.

II. Възможност за прехвърляне на осигуряването от Универсален пенсионен фонд и Професионален пенсионен фонд във фонд „Пенсии“ на Държавното обществено осигуряване от осигурените работници/служители:

1. Възможност за промяна на осигуряването от Универсален пенсионен фонд във фонд „Пенсии“ и фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ и избор за възобновяване на осигуряването в УПФ (нови чл. 46 и чл. 124а КСО):

Както вече отбелязахме, всички работници и служители, родени след 31 декември 1959 г., подлежат на задължително осигуряване в Универсален пенсионен фонд. Допълненията на Кодекса за социално осигуряване дават възможност на осигурените лица да направят лична преценка и избор за пренасочване на пенсионните им осигурителни вноски единствено към държавния фонд „Пенсии“. С това те не губят правото да възобновят на следващ етап осигуряването си в Универсален пенсионен фонд.

- Работниците/служителите могат **многократно** да осъществяват правото си на избор **не по-късно от 5 години** преди възрастта за пенсиониране на работещите при условията на трета категория труд и ако не им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст;
- След първоначалния избор за промяна на осигуряването, лицата могат да осъществят отново правото на избор след изтичане на 1 година от предходния такъв;
- При промяна на осигуряването от УПФ във фонд „Пенсии“ и съответно във фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, размерът на осигурителната вноска се увеличава с размера на осигурителната вноска за УПФ ;
- Осигуряването възниква от 1-во число на месеца, следващ избора;
- При избор за промяна на осигуряването от УПФ в солидарния фонд „Пенсии“ на

ДОО, натрупаните средства в индивидуалната партида на осигурените лица постъпват в Държавния фонд за гарантиране устойчивостта на държавната пенсионна система, т. нар. „Сребърен фонд“ (средствата се превеждат в 6-месечен срок).

· При възобновяване на осигуряването в УПФ преведените средства в Сребърния фонд се прехвърлят по индивидуалната партида на работника/служителя.

· Лицата, на които към 1 януари 2016 г. остават по-малко от 5 години до навършване на възрастта за пенсиониране при трета категория труд, могат до края на 2016 г. еднократно да упражнят правото си на избор за прехвърляне на осигуряването от УПФ във фонд „Пенсии“ или фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ (§51, ал. 2 ПЗР – ЗИД на КСО; в сила от 15 август 2015 г.).

· Всички разпоредби, касаещи това право на избор, са в сила от 15 август 2015 г.

2. Възможност за пренасочване на осигурителните вноски от категорияните работници, осигурени в Професионален пенсионен фонд към фонд „Пенсии“ (нов чл. 4в КСО):

Работещите при условията на първа и втора категория труд подлежат на задължително осигуряване в Професионален пенсионен фонд. На тях също се предоставя възможността да направят избор за пренасочване на пенсионните им осигурителни вноски изцяло в държавния фонд „Пенсии“, но те могат да осъществят това **право еднократно**.

Те могат да реализират правото на избор, ако не им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или професионална пенсия за ранно пенсиониране;

При промяна на осигуряването изцяло във фонд „Пенсии“, осигурителната вноска се увеличава до размера на вноската в Професионалния пенсионен фонд (с 12 на сто за работещите при I-ва категория труд и със 7 на сто за работещите при II-ра категория труд);

Правото на избор може да се осъществи от 1 януари 2016 г.

III. Промени при изчисляване размера на пенсиите (чл. 70 КСО):

· С промени в Кодекса за социално осигуряване се въвеждат изменения в изчисляването на размера на пенсията за осигурителен стаж и възраст, които засягат тежестта на всяка година осигурителен стаж.

Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя като доходът, от който се изчислява пенсията, се умножи със сумата, образувана от - по 1,1 на сто за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от процента за оставащите месеци осигурителен стаж.

В действащата нормативна уредба беше заложено увеличение на този процент от 1,1 на 1,2 на сто от 1 януари 2017 г., което отпадна с въведените нови законодателни про-

мени и се заложи нов ръст на нарастване.

Така **след 31.12.2016 г.** процентът за всяка година осигурителен стаж ще нараства от първо число на всяка следваща година с процент, равен или по-голям от процента при осъвременяване на пенсиите по т.н. „швейцарско правило“ (индексирание на пенсиите с 50% от ръста на осигурителния доход и 50% от индекса на потребителските цени през предходната година), **до достигане на 1,5.** (Процентът ще се определя ежегодно със ЗБДОО).

· **Доходът, от който се изчислява пенсията,** се определя като средномесечният осигурителен доход за страната за **12 календарни месеца преди месеца на отпускане на пенсията** се умножи по индивидуалния коефициент на работника/служителя. От своя страна, **индивидуалният коефициент** се изчислява от дохода, върху който са внесени осигурителни вноски за периода от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 1 януари 1997 г. **по избор** на работника/служителя и от дохода за периода след тази дата до пенсионирането му.

От 1 януари 2019 г. формулата за изчисляване на пенсиите се променя като отпада възможността за избор на доход от „три най-добри години“ от страна на работника/служителя доход, върху който са внесени осигурителни вноски за периода преди 1 януари 1997 г. За пенсиите, отпуснати от **1 януари 2019 г.,** индивидуалният коефициент ще се само от осигурителния доход на работника след 31 декември 1996 г. до датата на отпускане на пенсията (**т.е. няма да се посочват три последователни години по избор**). От същата година индивидуалният коефициент ще се определя като съотношение между месечния осигурителен доход на работника/служителя и средния осигурителен доход за страната за същия месец.

До отпадане на „трите най-добри години“ се предоставя възможност на пенсионерите да поискат преизчисляване на пенсията от осигурителния доход за друг 3-годишен период преди 1 януари 1997 г. Желанието следва да се изрази в 12-месечен срок от издаване на разпореждането за отпускане на пенсията. Така тези лица, които имат разпореждане за отпускане на пенсията, влязло в сила до 31 декември 2015 г., могат да поискат преизчисляването до 31 декември 2016 г.

· На осъвременяване подлежат пенсиите за осигурителен стаж и възраст, отпуснати до края на предходната година. Индексацията се извършва всяка година от 1 юли, съгласно т.н. „швейцарско правило“, според което процентът за повишаване на пенсиите се образува от сбора на 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година.

Промените в Кодекса за социално осигуряване въвеждат нова методика за индексирание на пенсиите. От 2017 г. до годината, в която процентът на тежестта на осигурителния стаж от 1,1 на сто достигне 1,5 на сто, отпуснатите пенсии няма да се осъвременяват по швейцарското правило, а ще се преизчисляват ежегодно – от 1 юли на всяка година, следваща годината на отпускане на пенсията с увеличаване процент на тежестта на осигурителния стаж. Този процент не може да бъде по-малък от повишаването на пенсиите,

изчислено по формулата на швейцарското правило.

· При определяне размера на пенсията за периодите, през които работниците/служителите са осигурявани в Универсален пенсионен фонд, **индивидуалният им коефициент се намалява** на базата на съотношението между размерите на осигурителните вноски за УПФ и за фонд „Пенсии“ за трета категория труд за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. (чл. 70, ал.7).

· **Индивидуалният коефициент не се намалява** за периодите, за които натрупаните средства по индивидуалната партида на лицата в УПФ са прехвърлени в т. нар. „Сребърния фонд“ (чл. 70, ал. 8).

· **Максималният размер на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до 31 декември 2018 г.**, без добавките към тях е в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход за съответната календарна година, определен в Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване (§6, ал. 1 ПЗР на КСО). Този размер ще се повиши от 1 юли 2019 г. – от 35 на 40 % от максималния осигурителен доход. За всички пенсии, отпуснати след 1 януари 2019 г., таванът на пенсиите отпада.

· Въвежда се условие за спиране на пенсията (чл. 95, ал. 1, нова т. 5), ако пенсионерът не спазва предписанията на органите на експертизата на работоспособността препоръки по отношение на противопоказните условия на труд. Това се отнася за лицата, които имат трайно намалена работоспособност, констатирана от органите на медицинската експертиза – ТЕЛК/НЕЛК с определени противопоказни условия на труд. За да не загубят правото да получават пенсия и същевременно да извършват трудова дейност, те следва стриктно да спазват определените предписания за условията на труд.

IV. Промени при условията за придобиване право на пенсия:

1. Пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 68, ал.1 и 2 КСО):

Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (ДВ. брой 61/11.8.2015 г.) се въвежда следните условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за работещите в масовата трета категория труд (виж и Таблица: Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст – трета категория труд - Приложение № 1):

· **През 2016 г. жените** ще имат право на пенсия при **навършване на 60 г. и 10 м. и наличието на 35 г. и 2 м.** осигурителен стаж, а **мъжете** при навършване на **63 г. и 10 м. и 38 г. и 2 м.** осигурителен стаж.

· **Увеличение на възрастта:**

Възрастта при **жените** се увеличава от 1 януари 2016 г. до 2029 г. (вкл.) с по 2 месеца за всяка следваща календарна година, а от 2030 г. – с по 3 месеца до достигане на 65 годишна възраст през 2037 г.

Възрастта при **мъжете** нараства с по 2 месеца за 2016 г. и 2017 г, след което нарастването се свежда до 1 месец за всяка следваща календарна година до достигане на 65 годишна възраст през 2029 г. (до 2037 г. възрастта на мъжете спира да нараства и се запазва – 65 г.).

След 31 декември 2037 г. (след изравняване на възрастта за мъжете и жените – 65 години), възрастта за пенсиониране ще се обвърже с нарастването на средната продължителност на живота.

· **Нарастване на осигурителния стаж.** Необходимият **осигурителен стаж** се увеличава **с по 2 месеца** за всяка следваща календарна година, считано от 1 януари 2016 г., до достигане на - **37 години за жените и 40 години за мъжете през 2027 г.**

Пример: Ако С. Николов е роден 20 септември 1952 г. и към 20 октомври 2015 г. има 37 г. и 10 м. осигурителен стаж, той не покрива изискванията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2015 г., защото не е навършил изискуемата възраст от 63 г. и 8 месеца, а достигнал 63-годишна възраст. Николов ще има право да се пенсионира през 2016 г., при навършване на възраст 63 г. и 10 м. и осигурителен стаж минимум 38 г. и 2 м.

Важно: Правото на пенсия **не се погасява по давност**. Работниците и служителите, които в предходна година са изпълнили условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, ще могат да се пенсионират и през следващите години, независимо от това дали има законодателни промени в условията за пенсиониране. Ако след придобиване на право за пенсиониране, работниците/служителите продължат своята трудова дейност без да се пенсионират, това се отразява върху тежестта на осигурителния стаж при последващото определяне размера на пенсията (във възходяща степен). Така всяка година осигурителен стаж след датата на придобиване право на пенсия, процентът е 3, а от 1 януари 2012 г. - 4, и съответната пропорционална част от тези проценти за месеците осигурителен стаж.

2. Пенсия при недостатъчен осигурителен стаж (чл. 68, ал.3 КСО):

В случай, че лицата нямат право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 68, ал.1 и 2), поради недостатъчен осигурителен стаж, **през 2016 година** те ще придобиват право на пенсия при навършване на възраст **65 г. и 10 м.** за жените и мъжете и **най-малко 15 години** действителен осигурителен стаж. (виж Таблица: Условия за пенсиониране при недостатъчен осигурителен стаж - **Приложение № 2**);

· От 1 януари 2016 г. (вкл.) възрастта се увеличава всяка следваща календарна година с по **2 месеца**, до достигане на **67-годишна възраст**.

· Необходимият действителен осигурителен стаж се запазва на **15 години**. **“Действителен стаж”** е действително изслуженото време по трудово или служебно правоотношение, времето, през което работникът/служителят е работил по друго правоотношение и е бил задължително осигурен за инвалидност, старост и смърт, както и времето, през което е подлежал на задължително осигуряване за своя сметка и е внесъл дължимите осигурителни вноски. В действителния стаж не се включва например времето на зачетения осигурителен стаж на неработещите

майки; времето на отпуск за отглеждане на малко дете, през който е получавано обезщетение; времето на наборната или алтернативна служба и други.

3. Пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер (нов чл.68а КСО):

С новите разпоредби на Кодекса за социално осигуряване се въвежда чл. 68а (в сила от 1 януари 2016 г.), който урежда нова възможност за пенсиониране - **„пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер“**.

Работниците и служителите, които имат нужния осигурителен стаж за придобиване право на пенсия при условията на трета категория труд (чл. 68, ал.1-2) могат да се пенсионира**т по тяхно желание до 1 година по-рано**. Пенсията се изчислява и изплаща в **намален размер пожизнено (с 0,4 на сто за всеки недостигащ месец от възрастта)**.

Пример: Условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст **за жените през 2016 г.** (трета категория труд) ще бъдат следните: 60 год. и 10 м. навършена възраст и 35 год. и 2 м. осигурителен стаж. Ако работничката/служителката има изискуемия осигурителен стаж 35 г. и 2 м., но няма необходимата възраст за пенсиониране - 60 г. и 10 м., а е достигната възраст примерно 60 г., по нейно желание може да се пенсионира до 1 година по-рано от посочената възраст (60г. и 10м.), с намален размер на пенсията – 0,4 на сто за всеки месец недостигаща възраст. В дадения пример не достигат 10 месеца от възрастта, което води до намаление на пенсията (пожизнено) с **4 % (10 месеца x 0,4%)**.

4. Придобиване право на пенсия за пенсиониране на работещите в сектор „Отбрана и Сигурност“ (чл. 69 КСО):

· **Условия за пенсиониране на работещите в сектор „Отбрана и Сигурност“ :**

А) Военнослужещите, държавните служители по Закона за МВР, служителите в ДАНС и други специални ведомства, следователи и младши следователи(чл. 69, ал.1, 2, 3 и 6 КСО):

· От 1 януари 2016 г. се въвежда **възраст** за пенсиониране на тези лица – **52 г. и 10 м.** Тя ще се повишава с по 2 месеца всяка следваща година до достигане на 55-годишна възраст (2029 г.). (виж Таблица: Възраст за пенсиониране на военнослужещите, държавните служители по Закона за МВР и т.н. - **Приложение № 3**);

· За да се пенсионира**т** тези лица е необходимо да имат и наличен **27 години общ осигурителен стаж**, от които 2/3 действително изслужени на посочените служби.

Б) Парашутисти, летци, екипажи на подводни съдове и водолазен състав (чл. 69, ал. 4 и 7 КСО):

· От 1 януари 2016 г. се въвежда **възраст** за пенсиониране на тези лица – **42 г. и 10 м.** Тя ще се повишава с по 2 месеца всяка следваща година до достигне на 45-годишна възраст (2029 г.). (виж Таблица: Възраст за пенсиониране на парашутисти, летци, екипажи на подводни съдове и водолазен състав - **Приложение № 4**);

· За да се пенсионира**т** е необходимо да са **прослужили 15 години** на съответните длъжности.

От 15 август 2015 г. служителите в сектор „Сигурност и Отбрана“, които имат изис-

куемия се осигурителен стаж за придобиване право на пенсия, могат да се пенсионират без да се изисква освобождаване от служба.

Ако до 31 декември 2015 г., горепосочените имат необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия, те могат да се пенсионират **независимо от възрастта им до 31 декември 2018 г.**

Право да се пенсионират при описаните условия, имат и всички лица, които вече **не заемат длъжност по чл. 69 към момента на пенсиониране.**

5. Придобиване право на пенсия от балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни заведения (чл.69а КСО):

От 1 януари 2016 г. са валидни нови правила за пенсиониране на балерини, балетисти и танцьори в културни заведения, като освен наличието на **25 години осигурителен стаж** на такава длъжност, те следва да имат и навършена **възраст 42 години и 10 месеца.**

Изискваната възраст за пенсиониране ще се покачва от 31 декември 2016 г. (от първия ден на всяка следваща година) **с по 2 месеца до достигане на 45-годишна възраст.** виж Таблица: Възраст за пенсиониране на балерини, балетисти и танцьори в културни заведения - **Приложение № 5)**

6. Условия за пенсиониране на категорийните работници – първа и втора категория труд (чл. 69б):

Новите разпоредби на Кодекса за социално осигуряване уреждат трайно и въпроса за пенсионирането на категорийните работници, като условията за пенсиониране от **§ 4 от ПЗР на КСО** стават постоянно действащи чрез включването им в основните текстове на Кодекса, а именно с **нов чл. 69б.**

За да се пенсионират категорийните работници не трябва да са придобили право на ранно пенсиониране (професионална пенсия) по чл. 168 КСО или да са променили осигуряването си от професионален пенсионен фонд само във фонд „Пенсии“.

· Условия за пенсиониране на работещите при **първа категория труд:**

Жените следва да са работили **10 години** при условията на първа категория труд, да са навършили **възраст 47 г. и 8 м. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стаж и възраст 94.**

Мъжете следва да са работили **10 години** при условията на първа категория труд, да са навършили **възраст 52 г. и 8 м. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стажа и възраст 100.**

От 1 януари 2016 г. необходимата възраст за пенсиониране се увеличава всяка следваща година с по 4 месеца за жените и 2 месеца за мъжете до достигане на 55-годишна възраст (изравняване възрастта на мъжете и жените).

· Условия за пенсиониране на работещите при **втора категория труд:**

Жените следва да са работили **15 години** при условията на втора категория труд, да са навършили **възраст 52 г. и 8 м. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стаж и възраст 94.**

Мъжете следва да са работили **15 години** при условията на втора категория труд, да са навършили **възраст 57 г. и 8 м. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стаж и възраст 100.**

От 1 януари 2016 г. необходимата възраст за пенсиониране се увеличава всяка следваща година с по **4 месеца за жените и 2 месеца за мъжете** до достигане на 60-годишна възраст (изравняване възрастта на мъжете и жените). (виж Таблица: Възраст за пенсиониране на лицата работещи при първа и втора категория труд - **Приложение № 6**)

Запазва се правилото, че при преценяване правото на пенсия за работещите при втора категория труд, осигурителният стаж от първа категория труд допълва този от втора категория труд без превръщане.

· Условия за пенсиониране на работещите под земята (чл. 696, ал. 3 КСО):

Жените следва да са работили **10 години** при условията на чл. 104, ал. 3 (под земята), да са навършили **възраст 47 г. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стаж и възраст 90.**

Мъжете следва да са работили **10 години** при условията на чл. 104, ал. 3 (под земята), да са навършили **възраст 52 г. до 31 декември 2015 г. и да имат сбор от осигурителен стаж и възраст 100.**

От 1 януари 2016 г. необходимата възраст за пенсиониране се увеличава всяка следваща година с по 2 месеца до достигане на 55-годишна възраст за мъжете и жените.

· Ако трудовият договор на работещите под земята бъде прекратен поради закриване на предприятието, закриване на част от предприятието или съкращаване на щата, те могат да се пенсионират при следните условия (чл. 696, ал. 4):

Жените и мъжете следва да са работили 10 години под земята, да имат навършена възраст 45 г. и сбор от осигурителен стаж и възраст 90.

От 1 януари 2016 г. необходимата възраст за пенсиониране при тези условия се увеличава всяка следваща година **с по 2 месеца до достигане на 50-годишна възраст за мъжете и жените.**

Важно: Ако осъществят правото да се пенсионират по този ред, те не могат да сключват договор за работа при условията на 1-ва кат. труд до навършване на възрастта за пенсиониране на работещите при 1-ва кат. труд или тази за право на професионална пенсия за работещите при 1-ва кат. труд.

Важно: Когато работещите при условията на първа и втора категория труд, които не са придобили право на професионална пенсия, поискат да им бъде отпусната пенсия от държавното обществено осигуряване, те следва да подадат както заявление за отпус-

кане на пенсия, така и заявление за прехвърляне на средствата по индивидуалната им партида в професионалния пенсионен фонд във фонд „Пенсии“. Средствата трябва да се прехвърлят от пенсионноосигурителното дружество в едномесечен срок от получаване на заявлението.

7. Условия за пенсиониране на работещите при първа и втора категория труд, осигурени след 31 декември 1999 г. в Професионален пенсионен фонд (чл. 168 КСО):

В Професионален пенсионен фонд задължително се осигуряват работещите при условията на първа и втора категория труд, осигурени след 31 декември 1999 г. Тази вноска е изцяло за сметка на работодателя. Осигуряването в професионален пенсионен фонд дава право на срочна професионална пенсия за ранно пенсиониране, получавана до придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

От 1 януари 2016 г. с промените в Кодекса за социално осигуряване се въвеждат следните условия за пенсиониране на тези работници:

- Не по-малко от 10 години осигурителен стаж след 31 декември 1999 г. при условията на **първа категория труд** и възраст 10 години по-ниска от възрастта им за пенсиониране при трета категория труд (трета категория труд: за 2016 г. – 60 г. и 10 м. за жените и 63 г. и 10 м. за мъжете);
- Не по-малко от 15 години осигурителен стаж след 31.12.1999 г. при условията на **втора категория труд** и възраст 5 години по-ниска от възрастта им при пенсиониране при условията на трета категория труд.

Тъй като нарастването на възрастта за придобиване право на професионална пенсия се движи пропорционално на увеличаването на възрастта за пенсиониране на трета категория труд, то тя ще достигне **55 години за първа категория труд и 60 години за втора категория труд (изравняване на възрастта за мъжете и жените)**. (виж - Таблица: Възраст за пенсиониране на работещите при първа и втора категория труд, с право на професионална пенсия - **Приложение № 7**)

Важно: Професионалната пенсия се изплаща до навършване на възрастта за пенсиониране при трета категория труд (чл. 68, ал. 1) и не може да се взема едновременно с пенсия за трудова дейност или социална пенсия за инвалидност.

Пример: Ако С. Стоянов е роден октомври 1962 г. и за периода след 31 декември 1999 г. има поне 10 год. осигурителен стаж при условията на първа категория труд, той може да получи професионална пенсия от ППФ през 2016 г. при навършване на възраст 53 г. и 10 м. (10 години по-рано от възрастта за пенсиониране при условията на трета категория труд – 63 г. и 10 м.).

8. Условия за придобиване право на пенсия от учителите (нов чл. 69в КСО):

Последните изменения и допълнения на Кодекса за социално осигуряване уреждат трайно условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст от учителите (в сила от 1 януари 2016 г.). С отмяната на § 5 от ПЗР на КСО, редът за пенсиони-

ране на учителите се урежда в основните разпоредби на Кодекса – чл. 69в, ал. 1-5.

Запазва се досегашният ред за пенсиониране – **3 години по-рано** от възрастта за пенсиониране по общия ред за трета категория труд (чл. 68, ал.1 КСО).

Условия за пенсиониране през 2016 г. :

за жените – навършена възраст **57 г. и 10 м. и 25 г. и 8 м.** учителски осигурителен стаж.

за мъжете – навършена възраст **60 г. и 10 м. и 30 г. и 8 м.** учителски осигурителен стаж.

От 1 януари 2016 год. възрастта на **жените** се увеличава всяка година с **по 2 месеца до 2029 год., а от 1 януари 2030 год. с по 3 месеца** на година до достигане на **62-годишна възраст (изравняване на възрастта за жени и мъже)**. Възрастта за **мъжете** също се покачва, но тук нарастването е по-плавно – за 2016 и 2017 г. се увеличава **с по 2 месеца, а от 1 януари 2018 год. с по 1 месец** за всяка следваща година до достигане на **62-годишна възраст**. (виж Таблица: Възраст за пенсиониране на учителите - **Приложение № 8**);

· Ако учител се възползва от правото си за пенсиониране 3 години по-рано от възрастта за пенсиониране при условията за трета категория труд, на него се изплаща срочна пенсия за ранно пенсиониране от Учителския пенсионен фонд. Размерът на пенсията се определя по общия ред (чл. 70 КСО) и се намалява с 0,1 % за всеки месец, който не достига на лицето до навършване на необходимата възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 (за 2016 г. – за жените 60 г. и 10 м., за мъжете – 63 г. и 10 м.).

· В случай, че учител е придобил право на ранно пенсиониране, но не се е възползвал от него и се е пенсионирил при условията на трета категория труд, то на него се изплаща пенсия за осигурителен стаж и възраст плюс добавка от УчПФ. Добавката е в размер на **0, 33 на сто** от пенсията за всеки месец, за който е осигурен във Фонда, след придобиване право на по-ранно пенсиониране.

· На учителите, които имат достатъчно учителски стаж за пенсиониране и се пенсионират след навършване на възрастта за пенсиониране при трета категория труд, се полага пенсия в пълен размер от УчПФ до навършване на възрастта за пенсиониране при недостатъчен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3 – възраст за 2016 г. – 65 г. и 10 м. за мъжете и жените). След като достигнат тази възраст, пенсията се изплаща изцяло от фонд „Пенсии“.

V. Промени в допълнителното задължително пенсионно осигуряване (втори стълб на пенсионната система):

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) е вторият стълб на пенсионната система и дава право на втора допълнителна пенсия на родените след 31. 12. 1959 г. и възможност за получаване на пенсия за ранно пенсиониране на работещите при условията на първа и втора категория труд.

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване се осъществява при условията и реда на нормативните разпоредби на Кодекса за социално осигуряване, въз основа на сключен договор на осигурените лица с пенсионноосигурително дружество или при извършено служебно разпределение (чл. 124, ал 1).

- **Участие в универсален пенсионен фонд** при започване на работа за пръв път на трудов договор (чл. 137 КСО). С последните промени в Кодекса за социално осигуряване, се възстановява изискването тези работници и служители, в срок до **3 месеца** от възникване на първото им трудово правоотношение, да подадат заявление за участие в избрания от тях Универсален пенсионен фонд. В противен случай се извършва служебно разпределение по регистрираните универсални пенсионни фондове.

- При осигуряване в Универсален пенсионен фонд, това дава право на **еднократно** изплащане до 50% от натрупаните средства по индивидуалната партия на работника/служителя, в случай на трайно намалена работоспособност над 89,99% (чл. 139, ал. 1, т. 2). Същото се отнася и при осигуряване в Професионален пенсионен фонд (чл. 142, ал. 1, т. 2). С измененията се увеличава процентът на трайно намалена работоспособност от 70,99 на сто – на 89,99.

- За осъществяване на дейността по допълнителното задължително пенсионно осигуряване и за управлението на пенсионните фондове има такси и удръжки, които са в полза на пенсионноосигурителните дружества, и са за сметка на работниците и служителите, които биват осигурявани в тях. От 1 януари 2016 г. се въвеждат следните изменения при:

Удръжките, които се правят от всяка осигурителна вноска. Те се понижават през всяка следваща година до достигане на размер от 3,75 на сто през 2019 г. (за 2016 г. – 4,5 на сто; 2017 г. – 4, 25 на сто; 2018 г. – 4 на сто; 2019 г. – 3, 75 на сто);

Инвестиционните такси. (Това са годишни такси в полза на пенсионноосигурителното дружество за оперирането, владането и управлението на натрупаните средства по индивидуалните партии на осигурените работници/служители). Инверстиционните такси също се понижават: за 2016 г. – до 0,9 на сто годишно; 2017 г. – 0,85 на сто; 2018 г. – 0,8 на сто; 2019 г. – 0,75 на сто.

Приложение № 1

Таблица: Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст –
трета категория труд

Година на пенсиониране	Жени		Мъже	
	възраст	Осигурителен стаж	възраст	Осигурителен стаж
2015	60 г. и 8 м.	35 г.	63 г. и 8 м.	38 г.
2016	60 г. и 10 м.	35 г. и 2 м.	63 г. и 10 м.	38 г. и 2 м.
2017	61 г.	35 г. и 4 м.	64 г.	38 г. и 4 м.
2018	61 г. и 2 м.	35 г. и 6 м.	64 г. и 1 м.	38 г. и 6 м.
2019	61 г. и 4 м.	35 г. и 8 м.	64 г. и 2 м.	38 г. и 8 м.
2020	61 г. и 6 м.	35 г. и 10 м.	64 г. и 3 м.	38 г. и 10 м.
2021	61 г. и 8 м.	36 г.	64 г. и 4 м.	39 г.
2022	61 г. и 10 м.	36 г. и 2 м.	64 г. и 5 м.	39 г. и 2 м.
2023	62 г.	36 г. и 4 м.	64 г. и 6 м.	39 г. и 4 м.
2024	62 г. и 2 м.	36 г. и 6 м.	64 г. и 7 м.	39 г. и 6 м.
2025	62 г. и 4 м.	36 г. и 8 м.	64 г. и 8 м.	39 г. и 8 м.
2026	62 г. и 6 м.	36 г. и 10 м.	64 г. и 9 м.	39 г. и 10 м.
2027	62 г. и 8 м.	37 г.	64 г. и 10 м.	40 г.
2028	62 г. и 10 м.		64 г. и 11 м.	
2029	63 г.		65 г.	
2030	63 г. и 3 м.			
2031	63 г. и 6 м.			
2032	63 г. и 9 м.			
2033	64 г.			
2034	64 г. и 3 м.			
2035	64 г. и 6 м.			
2036	64 г. и 9 м.			
2037	65 г.			

Приложение № 2

Таблица: Условия за пенсиониране при недостатъчен осигурителен стаж

Година на пенсиониране	Възраст (жени/мъже)	Минимален действителен осигурителен стаж (жени/мъже)
2015	65 г. и 8 м.	15 години
2016	65 г. и 10 м.	15 години
2017	66 г.	15 години
2018	66 г. и 2 м.	15 години
2019	66 г. и 4 м.	15 години
2020	66 г. и 6 м.	15 години
2021	66 г. и 8 м.	15 години
2022	66 г. и 10 м.	15 години
2023	67 г.	15 години

Приложение № 3

Таблица: Възраст за пенсиониране на военнослужещите, държавните служители по Закона за МВР, служителите в ДАНС и други специални ведомства, следователи и младши следователи;

Година на пенсиониране	възраст
2016	52 г. и 10 м.
2017	53 г.
2018	53 г. и 2 м.
2019	53 г. и 4 м.
2020	53 г. и 6 м.
2021	53 г. и 8 м.
2022	53 г. и 10 м.
2023	54 г.
2024	54 г. и 2 м.
2025	54 г. и 4 м.
2026	54 г. и 6 м.
2027	54 г. и 8 м.
2028	54 г. и 10 м.
2029	55 г.

Приложение № 4

Таблица: Възраст за пенсиониране на парашутисти, летци, екипажи на подводни съдове и водолазен състав

Година на пенсиониране	възраст
2016	42 г. и 10 м.
2017	43 г.
2018	43 г. и 2 м.
2019	43 г. и 4 м.
2020	43 г. и 6 м.
2021	43 г. и 8 м.
2022	43 г. и 10 м.
2023	44 г.
2024	44 г. и 2 м.
2025	44 г. и 4 м.
2026	44 г. и 6 м.
2027	44 г. и 8 м.
2028	44 г. и 10 м.
2029	45 г.

Приложение № 5

Таблица: Възраст за пенсиониране на Възраст за пенсиониране на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни заведения;

Година на пенсиониране	възраст Жени/Мъже
2016	42 г. и 10 м.
2017	43 г.
2018	43 г. и 2 м.
2019	43 г. и 4 м.
2020	43 г. и 6 м.
2021	43 г. и 8 м.
2022	43 г. и 10 м.
2023	44 г.
2024	44 г. и 2 м.
2025	44 г. и 4 м.
2026	44 г. и 6 м.
2027	44 г. и 8 м.
2028	44 г. и 10 м.
2029	45 г.

Приложение № 6

Таблица: Възраст за пенсиониране на лицата работещи при първа и втора категория труд;

Година на пенсиониране	II-ра категория труд		I-ва категория труд	
	Възраст жени	Възраст мъже	Възраст жени	Възраст мъже
2015	52 г. и 8 м.	57 г. и 8 м.	47 г. и 8 м.	52 г. и 8 м.
2016	53 г.	57 г. и 10 м.	48 г.	52 г. и 10 м.
2017	53 г. и 4 м.	58 г.	48 г. и 4 м.	53 г.
2018	53 г. и 8 м.	58 г. и 2 м.	48 г. и 8 м.	53 г. и 2 м.
2019	54 г.	58 г. и 4 м.	49 г.	53 г. и 4 м.
2020	54 г. и 4 м.	58 г. и 6 м.	49 г. и 4 м.	53 г. и 6 м.
2021	54 г. и 8 м.	58 г. и 8 м.	49 г. и 8 м.	53 г. и 8 м.
2022	55 г.	58 г. и 10 м.	50 г.	53 г. и 10 м.
2023	55 г. и 4 м.	59 г.	50 г. и 4 м.	54 г.
2024	55 г. и 8 м.	59 г. и 2 м.	50 г. и 8 м.	54 г. и 2 м.
2025	56 г.	59 г. и 4 м.	51 г.	54 г. и 4 м.
2026	56 г. и 4 м.	59 г. и 6 м.	51 г. и 4 м.	54 г. и 6 м.
2027	56 г. и 8 м.	59 г. и 8 м.	51 г. и 8 м.	54 г. и 8 м.
2028	57 г.	59 г. и 10 м.	52 г.	54 г. и 10 м.
2029	57 г. и 4 м.	60 г.	52 г. и 4 м.	55 г.
2030	57 г. и 8 м.		52 г. и 8 м.	
2031	58 г.		53 г.	
2032	58 г. и 4 м.		53 г. и 4 м.	
2033	58 г. и 8 м.		53 г. и 8 м.	
2034	59 г.		54 г.	
2035	59 г. и 4 м.		54 г. и 4 м.	
2036	59 г. и 8 м.		54 г. и 8 м.	
2037	60 г.		55 г.	

Приложение № 7

Таблица: Възраст за пенсиониране на работещите при първа и втора категория труд с право на професионална пенсия;

Година на пенсиониране	I-ва категория труд		II-ра категория труд	
	Възраст жени	Възраст мъже	Възраст жени	Възраст мъже
2016	50 г. и 10 м.	53 г. и 10 м.	55 г. и 10 м.	58 г. и 10 м.
2017	51 г.	54 г.	56 г.	59 г.
2018	51 г. и 2 м.	54 г. и 1 м.	56 г. и 2 м.	59 г. и 1 м.
2019	51 г. и 4 м.	54 г. и 2 м.	56 г. и 4 м.	59 г. и 2 м.
2020	51 г. и 6 м.	54 г. и 3 м.	56 г. и 6 м.	59 г. и 3 м.
2021	51 г. и 8 м.	54 г. и 4 м.	56 г. и 8 м.	59 г. и 4 м.
2022	51 г. и 10 м.	54 г. и 5 м.	56 г. и 10 м.	59 г. и 5 м.
2023	52 г.	54 г. и 6 м.	57 г.	59 г. и 6 м.
2024	52 г. и 2 м.	54 г. и 7 м.	57 г. и 2 м.	59 г. и 7 м.
2025	52 г. и 4 м.	54 г. и 8 м.	57 г. и 4 м.	59 г. и 8 м.
2026	52 г. и 6 м.	54 г. и 9 м.	57 г. и 6 м.	59 г. и 9 м.
2027	52 г. и 8 м.	54 г. и 10 м.	57 г. и 8 м.	59 г. и 10 м.
2028	52 г. и 10 м.	54 г. и 11 м.	57 г. и 10 м.	59 г. и 11 м.
2029	53 г.	55 г.	58 г.	60 г.
2030	53 г. и 3 м.		58 г. и 3 м.	
2031	53 г. и 6 м.		58 г. и 6 м.	
2032	53 г. и 9 м.		58 г. и 9 м.	
2033	54 г.		59 г.	
2034	54 г. и 3 м.		59 г. и 3 м.	
2035	54 г. и 6 м.		59 г. и 6 м.	
2036	54 г. и 9 м.		59 г. и 9 м.	
2037	55 г.		60 г.	

Приложение № 8

Таблица: Възраст за пенсиониране на учителите

Година на пенсиониране	Минимална възраст жени	Минимална възраст мъже
2015	57 г. и 8 м.	60 г. и 8 м.
2016	57 г. и 10 м.	60 г. и 10 м.
2017	58 г.	61 г.
2018	58 г. и 2 м.	61 г. и 1 м.
2019	58 г. и 4 м.	61 г. и 2 м.
2020	58 г. и 6 м.	61 г. и 3 м.
2021	58 г. и 8 м.	61 г. и 4 м.
2022	58 г. и 10 м.	61 г. и 5 м.
2023	59 г.	61 г. и 6 м.
2024	59 г. и 2 м.	61 г. и 7 м.
2025	59 г. и 4 м.	61 г. и 8 м.
2026	59 г. и 6 м.	61 г. и 9 м.
2027	59 г. и 8 м.	61 г. и 10 м.
2028	59 г. и 10 м.	61 г. и 11 м.
2029	60 г.	62 г.
2030	60 г. и 3 м.	
2031	60 г. и 6 м.	
2032	60 г. и 9 м.	
2033	61 г.	
2034	61 г. и 3 м.	
2035	61 г. и 6 м.	
2036	61 г. и 9 м.	
2037	62 г.	

